

3. Біблійний довідник Геллея. (Генрі Г. Геллей. Короткий біблійний коментар) – Всесвітня християнська місія. – Торонто, 1985. – 340 с.
4. Кривелев Й.А. Библия: историко-критический анализ. – М.: Наука, 1982. – 456 с.
5. Майкл К. Армор. Провідник до Біблії: часи, сюжети. – Донецьк.: Вид-во «Донеччина», 2007. – 343 с.
6. Фрезер Джеймс Джордж. Фольклор в Ветхом Завете. – М.: Наука, 1985. – 450 с.
7. Церен Эрих. Библейские холмы. – М.: Наука, 1966.
8. Косідовський Зенон. Біблійні оповіді. – Київ, 1968.
9. Сулима В. Біблія і українська література: Навч. Посібник. – К.: Освіта, 1998. – 340 с.

SUMMARY

The article deals with the necessity of Bible mythology studying compared with myths of different nationalities – Greeks, Hindus, Slavs and others. The author accentuates on the necessity of Bible studying as relics of the past in belletristic literature in the context of the world cultural development.

Ірина Федюшина

ВОДНА СТИХІЯ ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ ПОЕТИЧНОЇ МІФОСИСТЕМИ ВІСІМДЕСЯТНИКІВ

У статті розглядається специфіка художнього моделювання універсального космосу у площині поетичних творів поетів-вісімдесятників; окремо увагу приділено водній стихії як одній з основних складових космогонічного міфотворення, репрезентованій концептами озера, ріки, моря тощою.

Специфіка міфологічного мислення полягає в тому, що воно, незважаючи на бурхливий розвиток науки, і нині надзвичайно поширене і не втрачає своєї актуальності. Міфологія – засіб самовираження людини, давня і вічна форма виявлення творчих здібностей особистості. Тому

структура міфологічного мислення є основою всіх форм і типів людської культури. Це особливо актуально сьогодні, коли щоразу більшої популярності набуває масова культура, яка значною мірою ґрунтується на архетипах – підсвідомій формі сприйняття фундаментальних структур життя.

У поетичних текстах вісімдесятників Галини Тарасюк, Ганни Чубач та ін. спостерігаємо художнє моделювання універсального космосу засобом міфу народно-українського.

Водна стихія, репрезентована в основному концептами ріки, озера, моря, виявляє себе як одна з основних складових космогонічного міфотворення у текстуальному просторі поезії Ганни Чубач.

Насамперед Ріка може бути осмислена як ключова онтологічна цінність, як унікальна форма буття, що пов'язана з іншими об'єктами і являє собою специфічну реальність, яка розвивається у часопросторі. У цьому сенсі Ріка тотожна буттю в цілому, виступає його моделлю, символом. Онтологічна цінність Ріки ґрунтується на тому, що: Ріка є відкритою системою, унікальним природним об'єктом, який немає точної копії і не може бути відтворений штучно; ріка є кордоном світів, символом трансценденції; ріка – частина водної стихії, що впливає на розвиток буття; ріка – динамічна система, мінливість якої є її сутністю; ріка репрезентується як потік часу; ріка виступає як позбавлена форми матерія, наділена вищою енергетичною потенцією.

Світ ріки, як і будь-якої іншої відкритої системи, неповторний і специфічний. Властивістю відкритих систем, як відомо, є енергетичний та інформаційний обмін з зовнішнім середовищем, а також внутрішня нестабільність, не лінійність варіантів розвитку. Здавна відоме прагнення

людини керувати енергією ріки, повернути ріку навспак означало перемогти час, приборкати долю і кинути виклик природі.

Ріка в міфологічній свідомості – могутня, небезпечна і велична сила, незвична для людини стихія, але ріка є невід’ємною частиною природного світу, прекрасного і рідного для людини Дому буття, де життя і смерть даються в єдності, нема відчуженості і самотності. Ріка отримує статус цінності без аксіологічної рефлексії, на основі чуттєвого, інстинктивного, інтуїтивного оцінювання її значимості для буття людини і світу. Соціокультурна цінність Ріки розкривається у наступних аспектах: Великі ріки стають домінуючим фактором виникнення перших «річкових цивілізацій»; ріки є джерелом землеробства, що складає основу «їстівної піраміди» соціуму; ріка є важливим засобом комунікації як можливість пересування, контактів різних народів, обміну інформацією, злиття, формування синтетичних форм культури; ріки з’єднують соціальні світи, сприяють їх інтеграції і відкритості одне одному; ріка встановлює специфіку соціального, етнічного, культурного простору, формує адаптаційну, психологічну, ментальну своєрідність народів.

Цикл «Деснянські етюди» (зб. «Журавка») представлений двома поезіями, що являють собою імпресіоністично забарвлені картини вечірньої та ранкової зорі на Деснянському березі. Домінуючими складовими вечорової картини є спокій, умиротворення, гармонія, м’якість і розмитість барв: тиха ріка, розмиті вечором заграви, «солодкий спокій в’ялих трав» - створюють враження неспішного поринання природи і людини у короткий літній сон. І генератором цього спокою і умиротворення, що поширюються і на заселену людьми долину, виступає саме «тиха Десна»// «зачарована Десна», провокуючи також появу низки чарівних персоніфікованих образів.

Картини сходу сонця також позначені м'якістю та ніжністю забарвлення природи, клубочиться вранішній туман (образ туману персоніфікований): «З лугів підвівся посивілий дід/І взявся роси білі розсипати» [6, с. 53]. І разом з появою ранку – «русочубого парубійка» - в людях прокидається радість і бадьорість. Тут концепт ріки наділяється не тільки онтологічною, але й вітальною цінністю, вона виступає як могутнє життєтворче джерело. Цінність ріки часто співставляється з цінністю життя. Вона розглядається як потік життєвої енергії, що інтенсифікує становлення і розвиток природи, соціуму, культури. «Тиха Десна» творить навколо себе певний контекст – екосистему, яка відзначається специфічною позитивною енергетикою, і в яку гармонійно вписується власне людська істота, не створюючи при тому дисонансу своєю конструктивною діяльністю.

Поезія «На Дністровському березі» (зб. «Журавка») являє собою враженнєву картину вересневого ранку, побудовану на трьох образах – двох запахових: «Пахне ранок у вересні,/ Наче яблуко спіле», «Пахне ранок хлібиною із подільського жита...» і одному зоровому: «Білу хустку накинута я, / Жовтим шовком розшита...»[6, с. 61]. Пахощі яблук та свіжоспеченого хліба з урахуванням символіки кольору зорової картини (сонце – хлібина – жовтий шовк = жовтий, золотавий) сугестують стабільність, добробут, вітальність. Лірична героїня, зворушена красою і гармонією вересневого ранку, вирушає на прогулянку берегом Дністра. Людина на березі річки – мотив, який передає стан самотності, і в той же час стан, коли відбувається злиття людини зі світом природи, ріка не тільки дає життя, але й допомагає наповнити її сенсом і радістю.

На перший погляд основу поезії «Дніпро» (зб. «Відкрию таємницю», 1989) становлять екологічні мотиви. Лірична героїня

стурбована проблемою забруднення Дніпра і Придніпров'я, де індустріалізація і безгосподарська діяльність людини завдають непоправної шкоди оточуючому середовищу – починаючи від затоплення порогів, будови Дніпрельстану – до сучасного забруднення води промисловими стоками:

*Зелена Хортиця в тумані,
Чи Запоріжжя у димах?
.....
Колись пороги затопили.
Тепер сміття в ріку метуть.
І вже повільні срібні хвилі
Слизькою зеленню цвітуть [4, с.17]*

Але найбільше занепокоєння викликає ставлення суспільства до означеної проблеми: методично бреше бюрократична система, ЗМІ неспроможні привернути увагу, чуються тільки гучні обіцянки. Лірична героїня відчуває власну причетність до того, що відбувається, відчуває відповідальність за скоєне людством.

Проте назва акцентує увагу на тому, що йдеться не про будь-яку ріку, а про «в піснях оспівану», про Дніпро. Образ Великої ріки стає символом культури народу, який проживає поблизу, так, Дніпро – набуває семіотичного сенсу як велика ріка українців, Рейн – німців, Інд – індусів та ін. Ріка стає предметом гордості народу, тим самим сприяючи його консолідації. Таким чином, під поверхневим смисловим шаром – екологічною проблемою – в глибинах тексту прочитується занепокоєння долею самого народу, його духовного здоров'я. У хворої нації хворим постає і основний її консолідуєчий символ – ріка Дніпро. В даному випадку через концепт ріки авторка утверджує нерозривний зв'язок долі ліричної героїні з долею її народу. Підтвердження цієї думки знаходимо у поезії «Мої річки» (зб. «Літо без осені», 1986), де окрім

загальнонаціонального Дніпра згадано ще річечку Немію як символ «малої батьківщини» (дідизни) поетки:

*Річка моя – Немія,
Річка моя – Дніпро.*

.....
*Інші любити вмію,
Ці – через долю течуть.* [4, с. 54]

Якщо Немія і Дніпро течуть через душу ліричної героїні, то води Йордану повинні текти через душу кожної людини. Саме Йордан у своїй глибинній християнській символіці стоїть найближче до образу Ріки-життя. З ритуального занурення у води цієї ріки починається життя кожного християнина, водночас через святу воду Йордану приходиться очищення від усіх гріхів. Також Йордан напругу пов'язаний з особою Ісуса Христа, Спасителя, поява якого знаменувала прихід нової релігії, нового часу – добра, братерства і любові. Відродження і перемогу світлих сил пророкує лірична героїня Ганни Чубач України у поезії «Чиста вода Йордану» («Теплий початок зими», 2001):

*Чиста вода Йордану
Висвятить Новий завіт.
Чиста вода Йордану
Дійде до русла Дніпра.
Вірю у край свій коханий
І в неминучість добра* [7, с. 42].

Злиття священних вод спільнохристиянського Йордану та Дніпра як уособлення загальнонаціональної консолідуючої сили прочитується як поява в українському соціумі нових життєтворчих та націєтворчих тенденцій, які сприятимуть відродженню і подальшому розвитку країни, базуючись на засадах добра, справедливості й братерства.

Окремого осмислення вимагає водна стихія у топосі Рідного, представлена концептом озера (поема «Вдома», 1989). Лірична героїня поезії «Ранкове озеро», перебуваючи у топосі Рідного, вирушає зранку купатися в озері. Місце купання героїні має виразний містичний характер.

Тут вступають у контакт небесна і водна стихії: «В ранковім озері/ Купаються зірки» [4, с. 49]; з первинних вод бере свій початок світове дерево життя (у буддизмі роль світової вісі виконує великий лотос): «А після –/ Верби промивають коси» [4, с. 49]; неспішний, але невблаганний плин води – плин часу:

*Я пливу через роки
По теплім літі
Під холодну осінь*[4, с. 49].

Лірична героїня рухається у річищі ріки-життя. Слід згадати, що у давніх греків водна стихія уособлювала не тільки життя, але й взаємодію, зв'язок усіх елементів буття, частин давнього світу. Отже, в даному випадку вода стає втіленням постійного руху, змін, символом безперервного оновлення.

В духовно-містичному плані цінність води полягає в тому, що вона є своєрідним символом очищення, звільнення від тягаря минулого, від гріха, іноді і від самого життя. Для багатьох народів водоймища ставали священним, містичним місцем, де відбувалися ритуальні омовіння, хрещення (християнство), поховання (індуїзм). Західна традиція також бачить у водній стихії джерело, яке дає людині сили, спокій, душевну рівновагу. Добре відомим є терапевтична дія ріки на втомлену, психологічно розбалансовану людину. Психотерапія розкриває можливості досягти душевної гармонії через споглядання води, ріки; купання у воді допомагає звільнитися від втоми тіла і душі, отримати нову життєву енергію, впевненість, свободу. Саме таке ритуальне омовіння з метою відживитися духовно і фізично, позбавитися марних ілюзій і здійснює лірична героїня, пливе вона вільно і легко, вода виконує очищувальну функцію – звільняє від важких думок: «На глибині – / Думками оживу» [4, с. 49].

Водна стихія Рідного не лише відновлює життєві сили героїні, але дає можливість краще зрозуміти власний внутрішній світ. Так у багатьох культурах вона пов'язана з пізнанням і самопізнанням. У казках багатьох народів світу герой дивиться у воду, щоб дізнатися майбутнє, отримати знання. Ріка відображає людину і світ, сприяє його адекватному сприйняттю. Дивлячись на власне відображення у воді, людина бачить істину, яка, однак, може призвести до трагедії, як, наприклад, відбулося з героєм давньогрецького міфу Нарцисом.

Лірична героїня Ганни Чубач відчуває свою спорідненість саме з водною стихією, що не є дивним, оскільки в світовій міфологічній традиції вода ототожнюється саме з жіночим началом через властиві обом непостійність, мінливість, таємничість і підступність. Образ «Дзвінкої Ріки» дав назву окремій поезії і став смисловизначальним для цілої збірки, яка побачила світ у 2000 році у видавництві «Пульсари» (зб. «Дзвінка ріка»).

«Дзвінка ріка» є своєрідним життєвим і творчим маніфестом ліричної героїні, яка закликає очистити душу від смутку і печалі, звільнитися від егоїстичних «набридлих жалів». У закликах цих вбачаються виразні ремінісценції філософського вчення Г.Сковороди, який вважав, що одним з найбільших гріхів є саме смуток, тому людина не повинна віддаватися печалі, плекати її, оскільки це руйнує власне людину, робить її мізерною і слабкою. Другою настановою ліричної героїні є правдолюбство: як поет вона несе відповідальність перед суспільством за все сказане нею «в риму чи без рими», тому говорити мусить правду, мусить бути щирою, тільки тоді буде по-справжньому дзвеніти голос.

Лірична героїня за енергійністю, невгамовністю, бунтівливістю своєї вдачі самоототожнюється з бурхивим водним потоком:

Літ минулих біди не минали,

*Ті душа – зосталась молода.
От сьогодні: думку намовчала,
І шумлю, нуртую, як вода [5, с. 37].*

Ріка і вода – ідеал могутності і завдяки своїй м'якості, податливості, мінливості, відсутності жорсткої форми. Водна стихія в даосизмі уособлює «м'яке і слабке», яке перемагає «сильне і тверде». Вона обтікає перепони сягає мети, немає кутів і проникає повсюди, роздає себе кожному, але виявляється невичерпною. Сила води в її русі, який завжди символізував життя, активність. Так основною максимією поетичного простору збірки стає: «Лиш ріка, висока берегами,/ Може бути водами дзвінка»[Чубач 2000: 37]. Чим більше перепон мусить долати ріка, тим стрімкішою буде її течія, і ніщо не змінить її сутності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моренець В. Прощання з ідеологічною вічністю// Березіль. – 1997. - № 1-2. – С.167-168.
2. Тарасюк Галина Жайворове поле. Лірика. – К.: Рад. Письменник, 1987. – 107 с.
3. Тарасюк Галина Смерековий міст. Лірика. – К.: Рад. Письменник, 1976. – 79 с.
4. Чубач Ганна Відкрию таємницю: Вірші та поема. – К.: Молодь, 1989. – 105 с.
5. Чубач Ганна Дзвінка ріка: Лірика. – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2000. – 223 с.
6. Чубач Ганна Журавка. Лірика. – К.: Рад.письменник, 1970. – 79 с.
7. Чубач Ганна Теплий початок зими: Подільська поема. – К.: Пульсари, 2001. – 46 с.

SUMMARY

The article reveals specific features of universal cósmons in the context of poetic works of poets of eightieth. Special attention is attracted to water élement as one of the integral parts of cosmogonical myth creation.

Микола Хорошков

**УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА РОМАНІСТИКА КІНЦЯ ХХ
СТОЛІТТЯ: СПРОБА ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО ПРОЧИТАННЯ**

У статті осмислюються основні аспекти постколоніального аналізу художніх текстів, як репрезентантів «голосу» підкореної нації, накреслюються проблеми інтерпретації національних наративів, що так чи інакше відбивають імперські та антиімперські устремління етносу. З-поміж розлогого корпусу текстів на історичну тематику останніх десятиліть ХХ ст. автор обирає романи Григорія Колісника («Мазепа-гетьман»), Юрія Хорунжого («Любов маєш – маєш згоду»), Романа Іваничука («Орда»), які чи не найповніше віддзеркалюють зазначену проблему.

На межі ХХ – ХХІ століть у світовій культурі з новою силою активізувалася започаткована ще в середині минулого віку тенденція до осмислення художньої літератури крізь призму колоніальної, імперської політики, політичної та культурної гегемонії, національного самоствердження та протистояння різних культур. Тим часом постколоніальні студії в Україні стали можливими лише із здобуттям незалежності у 1991 р. Саме з цього часу фактично розпочався процес аналізу українсько-російських культурних (не кажучи вже про політичні) взаємин з огляду на досягнення західноєвропейської постколоніальної теорії. Цей підхід, ясна річ, дозволяє по-новому інтерпретувати відомі літературні тексти, в наративних структурах яких так чи інакше втілено панівний імперський дискурс та національний контрдискурс.

Контури вітчизняного літературного дискурсу советської доби виформовували два антитетичні за своєю сутністю типи текстів. Перший – ініційований владою – сприяв утвердженню імперської ідеології, вивищував культурну й політичну перевагу метрополії над колонізованим